**Ryssdalseminaret 2026**

# Domstolenes muligheter til å anerkjenne funksjonshemmedes menneskerettigheter i møte med erstatningsretten

av advokat (H) Carl Aasland Jerstad, Haver Advokatfirma AS

## 1. Innledning

Jeg har helt siden jeg var student for 40 år siden vært opptatt av personskadeerstatningsrett og hvordan menneskerettigheter og sterke menneskelige hensyn kan og bør påvirke utmålingen av erstatningen til de hardest skadde, i det vi kaller for storskadesaker. Skadene er gjerne påført i trafikkulykker eller ved fødsel og skadelidte er ofte barn når erstatningen fastsettes. Hjelpe- og assistansebehovet vil være livsvarig stort, i noen tilfeller døgnkontinuerlig, og det er tale om tapsperioder som kan strekke seg svært langt fram i tid.

Det vil typisk foreligge behov for ombygging og tilpasning av eksisterende bolig, eller fordyrende elementer ved skifte av bolig og framtidig bolig. Er skadelidte barn kan det bli tale om tilpasning eller ombygging av foreldrenes bolig og spørsmål om retten til å kunne velge å bo i egen tilpasset bolig som voksen, og å kunne bo der med tilstrekkelig assistanse.

I hele min karriere har jeg representert skadelidte siden, altså i praksis saksøker.

Jeg skal forsøke å beskrive hvordan mennesker med sterkt nedsatt funksjonsevne har blitt møtt av norske domstoler når funksjonshemmingen er påført og det finnes en erstatningsansvarlig for skaden og hvor det er anført sterke menneskelige hensyn og rettigheter for funksjonshemmede til støtte for erstatningskravene.

## 2. Norske domstoler må ta paradigmeskiftet inn over seg

Mitt syn er at norske domstoler – med noen få unntak- i svært liten grad har tatt funksjonshemmedes rettigheter og deres autonomi på alvor i disse sakene.

Slik jeg ser det må domstolene tenke nytt innenfor dette rettsområdet skal vi komme videre. Særlig viktig er det da etter min mening å få med seg det paradigmeskiftet som har skjedd de senere år i forhold til hvordan samfunnet ser på mennesker med nedsatt funksjonsevne.

I Norge har vi hatt tradisjon for å ty til den den medisinske forklaringsmodellen – det at funksjonshemmede ses på som medisinske kasus som er pleie og behandlingstrengende og slik sett kan segregeres, forskjellsbehandles og frarøves retten til selv å bestemme over eget liv.

Den sosiale forklaringsmodellen derimot, ser det slik at det er samfunnsskapte barrierer som er årsaken til at mennesker med funksjonsnedsettelser ikke blir behandlet på lik linje med andre, slik at denne gruppen diskrimineres, forskjellsbehandles og ikke oppnår vern av sine menneskerettigheter eller respekt for sin autonomi. Disse barrierene er det mulig å fjerne eller redusere, og etter min mening er det særlig klart i saker hvor det er en erstatningsansvarlig for funksjonsnedsettelsen som har ressurser til å finansiere dette.

De fleste av de avgjørelser jeg kommer inn på har jeg selv enten prosedert eller hjulpet til i, så dere får ha det in mente dersom dere mener jeg blir ensidig. Men jeg oppfatter invitasjonen fra arrangøren slik at det er mine erfaringer som advokat for den funksjonshemmede man er interessert i å høre om, og da kan det være en fordel å ha førstehåndskjennskap til de sakene jeg skal snakke om.

For interesserte nevner jeg at jeg skrev en artikkel i Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett, nr. 1-2 for 2022 hvor jeg reiste spørsmålet om CRPD-konvensjonen har betydning ved utmåling av erstatning for omsorgstjenester ved personskade. Jeg tror ikke problemstillingene jeg tar opp der er mindre relevante i dag etter inkorporeringen av CRPD i menneskerettsloven.

**3. CRPD-konvensjonen artikkel 19 i erstatningssaker**

Det er særlig artikkel 19 a. og b. i konvensjonen som jeg vurderer som relevant i erstatningssakene. Bestemmelsen gjelder som kjent *Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet på lik linje med andre og hvor det i litra a. pekes på retten til å selv velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, og ikke må bo i en bestemt boform*.

Og i litra b.: *retten til tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å hindre isolasjon eller segregering*.

Ifølge FN-komiteen for CRPD har artikkel 19 a. selvkraft fordi dette er en sivil og politisk rettighet, mens 19 b. har ikke det som en økonomisk, sosial og kulturell rettighet.

For den som ikke har krav på erstatning for sin funksjonsnedsettelse, vil man være prisgitt de kommunale ytelser. Det hjelper lite å i utgangspunktet ha retten til å bo i egen valgt bolig, dersom man ikke tilbys assistanse der og heller ikke har et krav på det etter loven eller etter CRPD artikkel 19.b.

Det er nettopp her forskjellen kommer til syne sammenlignet med den som i tillegg har en erstatningsansvarlig å forholde seg til. Denne har også krav på selv å velge sin bolig, og dersom kommunen ikke kan eller vil tilby tilstrekkelig assistanse i boligen, eller bare tilbyr hjelp tilknyttet et annet boalternativ, er spørsmålet om den skadelidte kan kreve erstatning for dette slik at man selv kan kjøpe den nødvendige assistansen og da få nyte retten til å selv å velge sin bolig.

**4. Rettspraksis på 1990-tallet – funksjonshemmede har erstatningsrettslig plikt til å bo på institusjon og ikke krav på å få leve et fullverdig liv**

I Skoland-saken i 1993 (Rt. 1993 s. 1547), var faktum at kommunen bare kunne tilby den da 29 år gamle trafikkskadde Skoland et rom på kommunens alders og sykehjem. Han hadde etter ulykken fått bygget egen leilighet sammen med foreldrene, her bodde han i helgene og fikk hjelp av foreldrene og øvrig familie. I ukedagene måtte han bo på sykehjemmet. Tingretten uttalte at den oppfattet tilbudet på sykehjemmet som *«ren oppbevaring»*. Skoland var sterkt hjelpetrengende, men kognitivt velfungerende etter ulykken.

Skoland krevde 19 millioner kroner i erstatning for nødvendig framtidig assistanse slik at han kunne bo i egen leilighet resten av livet og kjøpe den nødvendige hjelpen privat. Han anså ikke sykehjemsplassen som en erstatningsmessig fordel som burde eller kunne gå til fradrag i hans

krav. Forsikringsselskapet på sin side mente han hadde en erstatningsrettslig plikt til å bo på sykehjemmet.

De medisinsk sakkyndige advarte mot å plassere ham på sykehjemmet da dette på sikt var skadelig for hans helse og tilpasning.

Høyesterett vektla ikke de sakkyndiges advarsler eller hva Skoland selv ønsket, men nøyde seg med å vise til at sykehjemsplassen tilfredsstilte lovens krav. Høyesterett tilkjente samlet 1,6 millioner i framtidige utgifter slik at han skulle ha mulighet for å kunne komme seg noe ut fra sykehjemmet.

Jeg skrev anken, laget kravet og skrev innlegget til advokat Magne Revheim for Høyesterett. Den gangen ringte protokollsekretæren i Høyesterett for å meddele domsslutningen og jeg måtte ta telefonen da hun ringte. Da hun leste at Skoland fikk tilkjent 1,6 millioner kroner i framtidige utgifter til assistanse, trodde jeg ikke det hun sa, og jeg ba henne sjekke om det manglet en null i beløpet. Hun sjekket dette, og ringte tilbake og sa at dessverre for Skoland gjorde det ikke det. Skoland ble med andre ord økonomisk tvunget av Høyesterett til å måtte bo på institusjonen.

Neste gang Høyesterett fikk en storskadesak til behandling var i 1996 i Stokstad-saken (Rt.1996 s. 958). Her var partene enige om at hun ikke skulle bo på institusjon. Hennes kognitive evner var upåvirket av fødselsskaden, men hun var blitt lam fra brystet og ned. Spørsmålet i saken var blant annet hvilken behovsstandard som skulle legges til grunn når erstatningen for fremtidig assistanse skulle utmåles.

Den sakkyndige som anslo hjelpebehovet utover de offentlige ytelsene hun mottok, mente at hun ville trenge ett årsverk til fylte 20 år, og senere fra et halvt til ett årsverk. Den sakkyndige hadde som utgangspunkt for sin vurdering at skadelidtes assistanse- og hjelpebehov måtte fastsettes ut ifra at hun *«må gis mulighetene for et mest mulig selvstendig og fritt liv»* og han presiserte at *«Maria som skadelidt skal ha krav på et tilbud som gir et så fullverdig liv som mulig i det omfang Maria selv er i stand til å ta i mot og nyttiggjøre slike tilbud»*.

Til dette bemerket flertallet på fire dommere at *«Høyesteretts vurdering må ta utgangspunkt i at bare nødvendige og rimelige utgifter skal erstattes. Den sakkyndiges målformuleringer kan etter mitt syn gi et visst inntrykk av at han har vurdert i forhold til en høy behovsstandard»*.

Muligheten for å kunne leve et så fullverdig liv som mulig som sterkt funksjonshemmet, var altså å håpe på for mye av det gode, en slik standard var hverken nødvendig eller rimelig.

Flertallet tilkjente erstatning for en fjerdedels stilling, mindretallet som var justitiarius Smith, hadde sans for den sakkyndiges målformuleringer og ville tilkjenne erstatning tilvarende en halv stilling.

Så ennå gjeldende norsk erstatningsrett er at unge sterkt funksjonshemmede mennesker har en erstatningsrettslig plikt til å ta imot kommunale botilbud uavhengig av kvaliteten og egnetheten av disse og de har heller ikke et erstatningsrettslig krav på å få leve et fullverdig liv mest mulig på lik linje med andre.

**5. Hvordan har norske domstoler vurdert erstatningssakene i lys av CRPD-konvensjonen og funksjonshemmedes rettigheter i nyere rettspraksis?**

Selv etter at Norge ratifiserte CRPD-konvensjonen i 2013, kapittel E i Grunnloven om menneskerettigheter ble vedtatt i 2014, og vi fikk ny likestillings- og diskrimineringslov i 2018, er de funksjonshemmedes rettigheter ofret liten omtanke av domstolene i erstatningssakene. Anførsler om at menneskerettighetene må tillegges vekt er stort sett avvist uten nærmere drøftelse og ved å henvise til de nevnte gamle dommene som ikke inneholdt noen slik drøftelser.

Men så kom Amerika-dommen i 2022 – HR-2022-1132-A. Her var spørsmålet om hvor stor erstatning en sterkt fødselsskadet jente hadde krav på overfor pasientskadeerstatningen etter at hun og foreldrene flyttet tilbake til USA drøye to måneder etter fødselen. Skulle hun ha norsk erstatningsnivå på 11 millioner kroner som staten mente var riktig, eller var det nivået som var nødvendig i USA som måtte legges til grunn?

Etter å ha tapt for tingrett og lagmannsrett, kom Høyesterett til at hun hadde krav på å få erstatningen utmålt basert på hva det ville koste å bo i USA med tilhørende assistanse. Her ble det av Høyesterett blant annet lagt vekt på at *«sterke menneskelige hensyn»* (avs. 67) tilsa en slik løsning. Selv om Høyesterett ikke gikk inn på konkrete menneskerettigheter i drøftelsen, er det i vår sammenheng interessant å merke seg vektleggingen av de sterke menneskelige hensyn.

Høyesterett opphevet Gulatings dom og saken ble sendt tilbake for utmåling av erstatningen. I LG-2020-146128-2, fikk hun medhold i at hun hadde rett til å få utmålt en erstatning tilstrekkelig høy til å sikre henne å kunne leve sammen med familien i USA. Den totale erstatningen endte derfor opp med 85 millioner kroner og statens anke til Høyesterett ble nektet fremmet.

Så kom den såkalte Arvid-saken for retten i 2024 og her anførte vi menneskerettigheter, barnets beste og særlig CRPD artikkel 19 til støtte for at han- som da var 9 år og kognitivt helt adekvat, hadde rett til å bo i egen bolig og nekte å måtte være avhengig av et kommunalt offentlig botilbud som voksen. Staten anførte at han hadde plikt til å ta imot det offentlige botilbudet han eventuelt måtte få når han ble voksen og viste til Skoland-dommen fra 1993.

Her hadde Hordaland tingrett (23-064889TVI-THOD/TVIS) etter min mening en meget god og riktig tilnærming til dette spørsmålet:

Retten la til grunn at CRPD artikkel 19*, «anerkjenner retten til full inkludering og deltakelse i samfunnet, herunder retten til å velge bosted. En konsekvens av dette er at det kan tenkes begrensede boformer, eller beskjeden grad av tilrettelegging for sosial omgang og annen deltakelse i samfunnet, som tidligere var akseptabel, men som nå vil være i strid med samfunnssynet og med rettslige skranker. I Skoland-dommen fra 1993 fant Høyesterett det tilfredsstillende at en 29-årig mann skulle bo på et sykehjem med i all hovedsak eldre beboere. Etter tingrettens oppfatning, er det tvilsomt om vurderingen i dag ville falt ut på samme måte. Slik retten ser det, har således samfunnet, og dermed også rettsordenen, over tid endret sitt syn på innholdet i alminnelig livsutfoldelse for personer med funksjonsnedsettelse.»*

Staten anket dommen. I LG-2025-002903 avsagt 27.01.2026, kommenterte ikke Gulating tingrettens tilnærming. Gulating la til grunn at kommunen mest sannsynlig ville tilby ham en tilrettelagt bolig når han blir voksen med et tilstrekkelig hjelpe- og assistansetilbud og la til at CRPD artikkel 19 ikke kunne føre til at supplementprinsippet ikke skulle gjelde.  Lagmannsretten

reduserte i samsvar med dette erstatningen som tingretten hadde utmålt med 10 millioner kroner.

Dommen ble av oss påanket til Høyesterett som overraskende- og tilsvarende skuffende- ikke fant grunnlag for å slippe den inn til behandling.

**6. Avslutning**

Så hva er situasjonen rettslig sett i dag for skadelidte i storskadesakene med tanke å ivareta menneskerettigheter, autonomi og sterke menneskelige hensyn?

Tilsynelatende er den at dersom du ikke bor i Norge, så vil du som sterkt funksjonshemmet selv kunne velge bolig og med hvem du skal bo, og med de erstatningsmidlene som skal til for å kunne gjøre det – som i Amerika-saken.

Internt i Norge må du ta til takke med det til enhver tid gjeldende kommunale bolig- og assistansetilbudet uavhengig av egnethet, kvalitet, omfang og hva den skadelidte selv ønsker. Får du assistanse i egen bolig, men har behov for mer enn det omfanget kommunen gir, har du likevel ikke krav på en standard som kan sikre deg en mulighet til å leve et mest mulig selvstendig og fullverdig liv på lik linje med andre.

Slik kan vi ikke ha det, og derfor må vi på ny ta slike saker inn for domstolene og forhåpentligvis få en eller flere saker inn for Høyesterett slik at vi kan få svar på disse spørsmålene. Jeg håper da at domstolene på veien tar inn over seg paradigmeskiftet, slik som påpekt av Hordaland tingrett i Arvid-saken.

Kanskje vil det forholdet at vi nå har fått en blind og sterkt funksjonshemmet høyesterettsdommer på sikt føre til at domstolene i større grad tar inn over seg funksjonshemmedes rettigheter og autonomi slik at dette kan få større rettslig betydning i erstatningssakene spesielt, men kanskje også for funksjonshemmede generelt.

Da vil jeg avslutte mitt innlegg med å ønske de tilstedeværende dommerne lykke til med dette!